

PÅ DISTRIKTENES SIDE

Fjellreven — sjarmør i trøbbel

• SIDE 10

NATIONEN

— Ovesen må redegjøre

Høyres Per-Kristian Foss krever nå at skattedirektør Willy Ovesen (bildet) redegjør for striden mellom skattedirektoratet og Oslo ligningskontor i Moland-saken. Kravet kommer etter nye pikante avsløringer rundt skattesaken til sentralbanksjef Torstein Moland. • SIDE 6 OG 7

Dronning-besøk på sykehjem

• SIDE 8

Fri til Aps nei-folk

Fri til nei-siden i Ap. Det er nyttårshilsenen fra fylkeslederne til bondelagsleder Bjørn Iversen (bildet). De mener organisasjonens vei til politisk makt går via Aps EU-motstandere og fagbevegelsen. Mange ønsker nå å fjerne mistilliten EU-kampen skapt mellom bondeorganisasjonene og myndighetene. • SIDE 4 OG 5

En skamplett på krigs-jubileet

NTB-ARKIVFOTO

«Tyskerbarna» - deres identitet skulle viskes ut

Barn uten fortid. Adopsjon uten morens samtykke, plassering på barnehjem eller deportasjon til et annet land.

Dette mente norske myndigheter var beste løsning for mellom 9000 og 13000 barn som ble født under annen verdenskrig, med norsk mor og tysk far. Fortsatt lider mange av dem under behandlingen de fikk av norske myndig-

— Fjerning av vår egentlige identitet var det verste de gjorde mot oss...

heter i etterkrigstiden. Nationen har fått tilgang til en innstilling laget i 1945, fra Krigsbarnutvalget til Sosialdepartementet. Det er dyster lesning. Her skisseres det hva som bør gjøres

med de såkalte tyskerbarna. Innstillingen ble brukt som veileder flere steder i landet.

Konklusjonen var entydig: Identiteten til barnet skulle slettes. Det skulle ikke være mulig for tyskerbarna å finne tilbake til sine røtter. De skulle fratas sin historie. Nationen starter i dag en serie om tyskerbarnas skjebne.

• SIDE 11 - 13

TYSKERBARNAS SKJEBNE

I SKYGGEN AV KRIGEN

«Flertallet hevder at disse mødrene ved sitt forhold har gjort seg uverdige til å oppdra fremtidige norske borgere, særlig under hensyntagen til uverdige forhold som ligger til grunn for barnas opprinnelse. Derfor bør barna prinsipielt skilles fra mødrene og søkes oppdradd på andre måter.» Slik lyder en høringsuttalelse fra kirkelederne til Sosialdepartementet i spørsmålet om hvilken skjebne tyskerbarna skulle få.

MERETE CROWD

Ifølge Krigsbarnutvalget, som ble oppnevnt av Sosialdepartementet 9. juli 1945, ble det født mellom 9 000 og 13 000 barn med norsk mor og tysk far fra 1940/41 og fram til 1946. Krigsbarnutvalgets oppgave var å komme med råd om hva som burde gjøres med barna. Innstillingen ender i et lovutkast som aldri ble behandlet i Stortinget. Men Krigsbarnutvalgets forslag ble likevel gjennomført i praksis. Rapporten ble benyttet i flere kommuner som en rettesnor for hvordan barna kunne behandles. Paragraf 7 i lovfor-slaget foreslo blant annet at «krigsbarn kan overføres til annet land selv om moren eller vergen ikke samtykker, når barnet er utsatt for å ta varig skade, dersom det blir værende i Norge.

Lebensborn

I februar 1941 ble det vedtatt av tyske myndigheter å opprette en egen avdeling av institusjonen Lebensborn, livskilde, i Norge. Lebensborn skulle ta seg av såkalte «rase- og arvebiologisk verdifulle» mødre og barn. Tyske soldater skulle melde fra til Lebensborn når de ventet barn med en norsk kvinne. Alle fødsler ble nøye registrert. 8. mai 1945 var det ifølge arkivene født 8 020 barn, det vil si mellom fire og fem barnefødsler pr dag i okkupasjons tiden. I tillegg til disse kom de barna som ble født i året etter frigjøringen.

Ut av landet

Interessen for hva som skulle skje med disse barna, var svært stor. Innstillingen fra samfunnet var delt, ifølge rapporten. Noen mente barna burde behandles som andre barn, andre mente at de burde bortvises til Tyskland eller andre land. Daglig var det leserbrev i pressen. Et leserbrev i Morgenbladet 22. august 1945 hadde følgende budskap: «Ikke en jøssing i Norges land vil kunne se på tyskertøsenes unger uten vemsel og redsel for hvilke ulykker de kan avstedkomme. Disse barn har utvilsomt en brist på karakteren arvet etter moren...»

«Send derfor disse barn dit de hører hjemme, til det eneste land hvor de vil bli tålt - til Tyskland.»

Oppfatningen om deres mødre, de såkalte tyskertøser, var ifølge Krigsbarnutvalget mer ensartet.

«En må rekne med at en større del enn normalt av krigsbarna er åndssvake og psykopater, eller på en annen måte arvelig belastet.»

Den alminnelige mening var at de var forrædere mot heimefronten og skulle straffes for det. Men holdningen til mødrene ble i stor utstrekning overført til barna. Det var en bred oppfatning at man «burde gjøre kort prosess og sende barna (og mødrene) til Tyskland.» Andre mente det vil være bedre «å søke barna overført til andre land, f.eks. Sverige, USA, Australia e.l.»

Samfunnstopper

Konklusjonene fra krigsbarnutvalget baserte seg på uttalelser fra datidens samfunnstopper og svært respekterte yrkesgrupper: prester, leger og ansatte innen psykiatrien.

Fra legehånd fikk utvalget tilbakemelding om at det beste for barna ville være å dekke over deres herkomst og tvangsmessig fjerne dem fra sine mødre. Samfunnet burde ta ansvaret for barna og gi dem ny identitet for å skjule deres opprinnelse. Legene gjorde oppmerksom på at det å frata et barn identitet kunne by på problemer, men det var tross alt bedre når alternativet er «en forhutlet bardom og forkjølet oppvekst.»

Til tross for at samfunnet ville få store utgifter ved å ta ansvar for barna, mente legene at «det vil koste mer å la noen gli ut på forbryterbanen, og danne et uoverskuelig sosialt problem, både rent økonomisk, og hvor det gjelder tapt menneskeverd og menneskeliv.»

Uskyldige

Innen kirkeledelsen var synet på krigsbarna delt. En del av uttalelsen ville minne om at «barna jo selv er uskyldige i sin skjebne. De har krav på medlidenhet og barmhjertighet.»

Kirkeledelsen gikk imot deportasjon til Tyskland eller andre

land, men flertallet var av den oppfatning at barna burde skilles fra sine mødre. «...mødrene har ved sitt forhold gjort seg uverdige til å oppdra fremtidige norske borgere...» Derfor bør barna prinsipielt skilles fra mødrene og søkes oppdradd på andre måter.» Uttalelsen fra kirkeledelsen konkluderte med at barna burde adopteres bort eller integreres sammen med andre barn i barnehjem i andre landsdeler enn der de ble født for å skjerme dem fra samfunnets reaksjoner på deres opprinnelse.

«Det må herunder være et ledende prinsipp at barna bevisst og systematisk føres bort fra sin fortid. De bør gis norske navn og det bør treffes forholdsregler sikrende til å utsette deres ekstraksjon (opprinnelse).» «Det kan derefter i første rekke bli tale om konfidensielle adopsjoner hvor barnet får sine adoptivforeldres navn. Sannsynligvis vil adopsjon kunne lettes ved at det gjennomføres anonymitet.»

Psykopater

Ifølge Krigsbarnutvalget var det ved frigjøringen ca 500 barn på tyske føde- og barnehjem i Norge. Noen var også anbrakt i norske barnehjem. En del var sendt til de tyske konsentrasjonsleirene i Norge etter frigjøringen og ca 300 barn var adoptert bort. Tyske myndigheter hadde sendt en del barn til Tyskland, men ingen vet hvor mange dette dreier seg om. Ifølge rapporten var de øvrige barna fortsatt hos sin mor eller slektninger, eller i «forpleining hos private.» «En stor del er bortsatt i henhold til fattigloven.»

En av de som hadde en bestemt oppfatning av hva som burde skje med barna, var direktør og overlege Ødegård ved Gaustad asyl.

Om barnas mødre uttalte han at «den almindelige erfaring synes bestemt å tale for at det blant dem

TYSKERTØSER OG TYSKERBARN: Mellom 9 000 og 13 000 barn m. myndighetene etter krigen. Bildet er tatt i juni i 1945, på vei til retten.

«...mødrene har ved sitt forhold gjort seg uverdige til å oppdra fremtidige norske borgere...»

har vært uforholdsmessige mange svakt begavede, og også endel asociale psykopater - delvis endog likefrem sinnssyke.»

«Det dreier seg her om sjelelige defekter som for en meget stor del er arvelig betinget, og det er en viss risiko for at dette arvelige anlegg skal gi seg utslag hos avkommet. For åndssvakhetens vedkommende har man temmelig pålitelige tall for risikoens størrelsesorden. Hvis moren er åndssvak og faren normalt begavet, vil 50 - 60 prosent av barna bli åndssvake. Hvis faren også er åndssvak, øker

risikoen til 85 - 90 prosent.»

«Antar man rent skjønsmessig, at halvparten av de piker de gjelder er arvemessig mindreverdige, skulle man måtte regne med at omlag 2 500 av de 9 000 barn har arvet sjelelige defekter (særlig åndssvakhet) som selv ikke de omhyggeligste oppdragelse eller det beste miljø vil kunne rette på særlig grad.» Videre peker Ødegård på at ca 2 000 barn har arvet «sjelelige defekter» fra sine mødre og vil derfor være bærere av «defekte anlegg». Han konkluderer med at det er påkrevet med et

TYSKERBARNAS SKJEBNE

IS 50-ÅRSJUBILEUM

HOLDNINGER I

ETTERKRIGSTIDEN

Psykologer Nationen har vært i kontakt med, sler at direktør og overlege Ødegård tok helt feil i sine antakelser da han slo fast at flere tusen av barna ville bli åndssvake og psykopater.

Norske og internasjonale forskere i dag opererer med en helt annen statistikk enn hva Ødegård gjorde for snart 50 år siden. Faktum er at av 10 000 personer er fire psykisk utviklingshemmede, eller åndssvake, som var betegnelsen på den tiden. Antall åndssvake har heller ikke endret seg dramatisk de siste år.

Tyskerhat

Psykologer Nationen har snakket med, mener Ødegårds antakelser avspeiler holdningene til tyskere, tyskertøser og tyskerbarn i etterkrigstiden.

Ødegård opererte også med en svært høy prosentandel når han skrev hvor mange som ville bli åndssvake dersom begge foreldrene var åndssvake. Undersøkelser viser at dersom begge foreldrene er såkalt psykisk utviklingshemmede, er det i overkant av 42 prosent sjanse for at barnet også vil bli det. Ikke 85 til 90 prosent, slik Ødegård mente å ha dekning for.

Arv betydde alt

Forfatter Willy Ustad sier til Nationen at arv betydde svært mye under og etter krigen.

– Arv betydde så å si alt, miljøet betydde svært lite. Bærere av såkalte mindrevverdige arveegenskaper var ikke mye verdt på den tiden. Se bare på behandlingen taterne fikk. Raselæren var dypt rotfestet under krigen, og den forsvant ikke ved krigens slutt. Synet på tyskerbarna må ses i sammenheng med dette, mener Ustad.

Gerhardsens syn

Krigsbarnutvalget ble nedsatt i juli 1945 av Sosialdepartementet. Einar Gerhardsen dannet regje-

ring 25. juni i 1945. I hans bok «Fellesskap i krig og fred» er det et kapittel som heter «Hva med tyskerbarna?»

Gerhardsen hadde tydeligvis et helt annet syn på hvordan tyskerbarna ble behandlet enn det som kom fram i innstillingen fra Krigsbarnutvalget. Han skriver: «Det største under var kanskje at vi ikke fikk problemer med tyskerbarna. Mellom 8 000 og 9 000 norske kvinner fikk under krigen barn med tyske fedre. Hva med disse barna?»

Gerhardsen skriver at selv humanister som Johan Scharffenberg (kjent lege og sosialpolitiker) mente at barna burde sendes til Tyskland, fordi han fryktet for hvilken skjebne som kunne komme til å ramme dem.

«Men også her gikk det langt bedre enn man kunne hatt grunn til å frykte. Noen av mødrene reiste selv til Tyskland, men det var ikke mange. En del av dem kom senere tilbake til Norge. Jeg vil tro at det var bestemødrene som tok seg av de fleste barna. Og ære være dem for det. I dag er disse barna voksne kvinner og menn. For mitt vedkommende har jeg ikke en eneste gang hørt noen si om et barn, en ungdom eller et voksent menneske at vedkommende har en tysk far fra krigstiden. Biskop Alex Johnson og jeg kom til å sitte ved siden av hverandre i Stortinget under minnemøte 8. mai 1970. Han kunne si det samme. Det eneste han visste var at enkelte mødre hadde bedt om å få bytte navn på barn som hadde fått et utpreget tysk fornavn.»

Neste artikkel i denne serien kommer i morgen.

yisk far og norsk mor ble født under annen verdenskrig. Både mødre og barn fikk en hard medfart av (Foto: NTB)

psykiatrisk undersøkelse av mødrene for å finne ut hvilken omsorg barna burde få. I utvalgets innstilling til Sosialdepartementet står det «En må rekne med at en større del enn normalt av krigsbarna er åndssvake og psykopater, eller på en annen måte arvelig belastet.»

Skjult identitet

Etter uttalelsene fra leger, kirkeledelse og psykiatrien kom Krigsbarnutvalget fram til en konklusjon som ble oversendt Sosialdepartementet. Utvalget konkluderte med at det ville være uforvarlig å sende barna til Tyskland på grunn av de forholdene som rådet i landet rett etter krigen. «Utvalget er ikke i tvil om at det vil kunne føre til alvorlige tragedier om en går til det skritt å sende barna til Tyskland.»

Utvalget mente derimot at overføring av barn til andre land ville være å anbefale.

«Hvor stort antall barn det kan

være aktuelt å søke sendt ut av landet, er det sjølsagt vanskelig å si noe visst om. En må imidlertid gå ut fra at det vil bli påkrevd å fjerne barnet fra moren i et forholdsvist stort antall tilfelle, fordi moren ikke er skikket til å oppføre seg det.»

Videre heter det at «det etter utvalgets oppfatning bør sørges for at barnefarens navn og nasjonalitet i størst mulig utstrekning blir skjult.» «For å unngå den virkningen navnet kan ha for barnet under oppveksten og senere i livet, finner utvalget det påkrevd at barna kan få navn i samsvar med navnebruken i det landet de blir overført til.»

Flere av «tyskerbarna» Nationen har vært i kontakt med har klart å finne tilbake til sine røtter og sin egentlige identitet. Mange av dem har funnet at de har enn ganske annen opprinnelse enn

det har trodd i over 40 år.

– Fjerning av vår egentlige identitet er det verste de gjorde mot oss, sier et av barna til Nationen.

Ble praktisert

Utvalget henstilte til Sosialdepartementet om at loven måtte endres slik at krigsbarn kunne bli fjernet fra sine mødre «selv om en i og for seg ikke har mere å si på henne enn at barnefarens er tysker. Men omsynet til barnet må gå først.»

Innstillingen ble aldri vedtatt som lov, men den ble praktisert. Hvor mange barn som fikk bli hos moren eller som ble adoptert bort, er det ingen som vet. Ingen vet hvor mange som ble satt på barneheim og på institusjoner, eller ble deportert til andre land. Vi vil heller aldri få vite det. Det som imidlertid er sikkert, er at hundrevis, kanskje tusenvis av barn har lidd og fortsatt lider en umenneskelig skjebne fordi de ble født under krigen av en norsk mor og en tysk far.

«Send derfor disse barn dit de hører hjemme, til det eneste land hvor de vil bli tålt - til Tyskland.»